

EESTI JA EUROOPA VALUUTALIIT (sissejuhatuse asemel)

Teaduspublikatsioon „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ ilmub nüüd juba 19. aastakäiku. Täispikkuses artiklid on CD-ROMil, paberkanjal on esitatud aga artiklite teisekeelsed kokkuvõtted ja kroonika.¹ Kvaliteedi tagamiseks on artikleid eelnevalt anonüümselt Eesti ja välisriikide majandusteadlaste poolt retsenseeritud. Alates 2001. aastast ilmub käesolev publikatsioon saksa kirjastuse Berliner Wissenschafts-Verlag ja eesti kirjastuse Mattimar OÜ koostööna. Kirjutiste-artiklite eesmärk on analüüsida majandusarenguid Euroopa Liidus, teha sellest majanduspoliitilisi ja vajadusel ka poliitilise korra põhielemente puudutavaid järeldusi. Ülemaailmse rahandus- ja majanduskriisi järgsel ajal on see omandanud erilise tähenduse.

Euroopa Liidu 17. liikmesmaana hakkas Eesti 1. jaanuaril 2011 kasutama eurot riikliku väeringuna. Juba aastaid varem oli Eesti raskusteta liitumiskriteeriumeid täitnud, kui inflatsioonikriteeriumit mitte arvestada. Nii suudeti eelarve puudujääk püsivalt alla kolme protsendi sisemajanduse koguproduktist (SKP) hoida. Sellele lisaks oli üleminekueelne ja -järgne riigivõlg umbes kaheksa protsenti SKP-st, olles seega konkurentsilt madalaim terves Euroopa Liidus. Põhjendatud oli ka Eesti Valitsuse käitumine majanduskriisi ajal kui ei reageeritud Eesti krooni devalveerimise spekulatsioonidele. Pidades silmas Eesti majanduse suhteliselt väikest ekspordivõimet ei oleks Eesti kroon selle abil saavutanud mingeid tuntavaid ekspansiooni efekte. Seevastu oleksid aga Eesti võlakohustused välismaal drastiliselt kasvanud, sest üle 90 protsendi välislaenudest on faktooringud euro baasil. Jätakuvalt range kinnipidamine valuutakomitee süsteemi (Currency-Board-System) reeglitest tagas seega ka vahetuskursi kriteeriumi täitmise.

Ülemaailmne rahandus- ja majanduskriis tabas Eestit eriti rängalt. Samal ajal kui aastatel 2000 kuni 2007 reaalne SKP kasvas keskmiselt veel üle kaheksa protsendi, vähenes see 2008. aasta (miinus 5,1%) ja 2009. aasta (miinus 13,9%) peale kokku peaaegu 19 protsenti. Kõikidest EL-liikmesriikidest oli see suurim tagasilöökk. Eelkõige oli löögi all ehitusvaldkond, mille osakaal moodustas 21% majandusest. Niisuguse arengu tagajärjeks oli tööpuuduse kasv: võrreldes 4,7 protsendiga 2007. aastal tõusis see kolm kuni neli korda. Seetõttu pole ka imeks pandav, et tarbijahinnad, mis 2008. aastal võrreldes sellele eelneva aastaga 10,6 protsenti tõusid, jäid järgneval aastal peaaegu stabiilseteks.²

Kallinemise taseme drastiline alanemine johtus niisiis olulisel määral konjunktuuri tuntavast halvenemisest. Seda silmas pidades on vägagi küsitav, kas niisugune hindade arengu stabiliseerumise trend on püsiva iseloomuga. Euroga liitumise otsuse aluseks võeti Eurostatistika andmed, mille kohaselt 2009. aasta aprillist kuni 2010.

¹ Autori valikul kas eesti, inglise või saksa keeles.

²Allikas: Euroopa Komisjon, Eurostatistika; võetud: Informationsdienst des Instituts der deutschen Wirtschaft (Köln), 16.12.2010, nr. 50, lk 8.

aasta märtsini langes hinnatase Eestis 0,7 protsenti, nii et ka eurole ülemineku inflatsioonikriteerium oli formaalselt täidetud.

Kuivõrd euro kasutuselevõtt Eesti majandust stimuleerib, seda näitab tulevik. Hoolimata Tallinna börsi suhtelisest väiksusest annavad vähemalt sealseid arengud tunnistust majanduse kiirest elustumisest. Pärast majanduslanguse aegset järsku kukkumist tõusis peaindeks OMX Tallinn eelmisel aastal taas, ja nimelt üllatavalt kõrge 73 protsendi võrra.³

Euroalaga liitumises peituvad ka Eesti jaoks riskid, mis tulenevad süsteemist enesest. Madalmaade Panga direktoraadi kauaaegne liige André Szász, kes 40 aastat osales otseselt Euroopa vääringuturgudel toimunud vaheldusriikaste sündmuste keerises, on kord välja ütelnud järgmise sarkastilise lause: „Mitte keegi valitsusjuhtidest, kes kirjutasid alla ühisvääringu sisseviimise Maastrichti lepingule, ei olnud tegelikult aru saanud, mille tegemiseks nad oma nõusoleku andsid.“ Kindlasti on see väljaütlemine pisut liialdatud, aga oma põhisilult ikkagi õigustatud, sest Euroopa Valuutaliidu loomise lähtekohad on viinud kriisiolukordade tekkimiseni, nagu on viimase aja arengud näidanud.

Endise Euroopa Komisjoni presidendi Jacques Delors'i sõnade kohaselt seisneb „valuutaliidu põhiline konstruktsiooniviga“ algusest peale selles, et poliitilise tahteavalduse alusel liideti kokku pehme ja kõva valuutaga riigid ühtselt valuutaliiduks. Seejuures lepitati teadlikult sellega, et Euroopa Keskpanga juhtintressid ei vasta nii mõneski riigis nende tegelikule majanduslikule olukorrale. Ühised intressid on paratamatult liiga madalad kiiremini arenevate riikide jaoks, kus seetõttu domineerib tendents kõrgema hinnatõusu määra poole. Teisest küljest on aga juhtintressid liiga kõrged niisugustele riikidele, kus on võimust võtnud stagnatsioon. Nii näiteks osutusid intressid liiga madalaks sellistes maades nagu Hispaania ja Iirimaa, kus liialt kiire areng põhjustas majandusmulli tekke. Loodeti, et ühtne rahanduspoliitika mõjutab arenguid üldises plaanis, millega niisuguseid lahknevusi saab tasakaalustada. Aga nagu kogemused on näidanud, oli see lootus petlik. Väärhinnangud viisid selleni, et Euroopa Liidus tekkis aja jooksul üha rohkem kriisikoldeid.

Lisaks sellele lähtuti sellest, et üksnes turujõudude toel saadakse jagu konkurentsi moonutustest, mis ühises valuutaruumis palgamäärade, tööviljakuse ja vastavate kulude erineva arengu juures vältimatult tekivad. OECD statistika kohaselt on erinevused tööjõu erikuludes viinud selleni, et näiteks Saksamaal on tänu madalama majanduskasvuga aastate jooksul saneeritud tootmisstruktuuridele saavutatud 10%-line globaalne konkurentsieelis. Samal ajal aga Kreeka, Portugali ja Hispaania konkurentsivõime langes tunduvalt. Sellelaadsed lahknevused põhjustavad ühiste vahetuskursside juures bilansi ülejääkide tekkimist edasijõudnud maades ja rahvusvahelise kaubavahetuse defitsiidi teket mahajäänud riikides. Usk, et turu

³ Estland, Lettland und Litauen auf der Überholspur. – Handelsblatt (saksa majandus- ja rahandusajaleht), 06. jaanuar 2011, lk 18.

isetervendavad jõud tasandavad konkurentsihalvemused probleemilt ja defitsiite on võimalik finantseerida, osutus järjekordseks pettekujutluseks.

Rahandus- ja majanduskriis on paljud traditsioonilised rahvamajanduslikud lähtekohad viinud absurdini, eriti uusklassikalises-monetaristlikud eeldused vabade turgude põhimõttelisest funktsioneerimisest,⁴ stabiilsetest tasakaalustavatest faktoritest ja eksimatult ratsionaalselt tegutsevatest majandussubjektidest, samuti arvamus, mille kohaselt riigi sekkumine toob rohkem kahju kui kasu. Viimaste aastate arengud on aga näidanud, et ilma piisava riikliku regulatsioonita viib inimlik tung maksimaalset kasu lõigata katastroofiliste kriisideni. Seda silmas pidades tuleb meelde tuletada nn „uue majandusõpetuse“⁵ põhitõdesid ja defineerida riigi roll uues valguses.

Kogemused õpetavad, et vääringud rahvamajanduses on tihedalt põimunud kapitaliturgude mittefunktsioneerimisega. Meetmed kriisist jagusaamiseks, mis piirduvad üksnes – kuigi vaieldamatult hädavajaliku – raha- ja kapitaliturgude reformimisega⁶, toimivad kõigest lühiajaliselt. Ei piisa sellest, kui tulevikus hakkab Brüssel Euroopa Liidu riikide eelarveprojektidele nii-öelda „oma õnnistust“ andma, see tähendab, et asutakse kontrollima eelarvepuudujääke ning jälgima nende vähendamist kuni lubatava ülemmääraneni. Riikide rahvuslike majanduspoliitikate ebapiisav koordineerimine niisuguses majandusruumis nagu euroala, viib paratamatult reaalmajanduste destabiliseerumiseni. Selleks, et EL-maade majanduslik areng ei lahkneks nii tugevasti kui viimastel aastatel, tuleks lisaks tsentraalsele rahanduspoliitikale tulevikus ka maksu-, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika eraldada üksikute liikmesriikide otsustusalast ja – analoogselt Euroopa Keskpangale – üle kanda kõrgemalseisvale instantsile⁷.

Käesolev teaduspublikatsioon ilmub 2011. aastal kahes osas, juunis – esimene number ja sügisel – teine number. Loodetavasti saab see ka tulevikus nii olema. Esimeses numbris tuuakse ära ka need autorid ja nende artiklite pealkirjad, mis sügisel teises numbris ilmuvad.⁸ Väljaanne „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ on fikseeritud rahvusvahelises ISBN (*International Standard Book Number*)⁹ ja ISSN

⁴ See tähendab „turu nähtamatu käe abil“ (Adam Smith). Joseph Stiglitz väidab seevastu: „Võib-olla on nähtamatu käsi paljudel turgudel seepärast nähtamatu, et seda lihtsalt polegi olemas.“

⁵ 30-ndad aastad; võrdle siinkohal: Skidelsky, R. Die Rückkehr des Meisters – Keynes für das 21. Jahrhundert. München: Verlag Antje Kunstmann, 2010.

⁶ Võrdle siinkohal: Eesti majanduspoliitilised väitlused – 18/ Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik – 18/ Discussions on Estonian Economic Policy – 18. Berlin, Tallinn: BWV, Mattimar, 2010, (sissejuhatus).

⁷ Seoses sellega nõuab Saksamaa Liitvabariigis loodud töörihm „Alternatiivne majanduspoliitika“ pikemas perspektiivis Euroopa majandusvalitsuse moodustamist.

⁸ Kuna esimese ja teise numbril avaldamise vahel on arvestatav ajaline vahe, siis võivad autorist, retsenseerimisest, toimetamisest ja muudest asjaoludest tulenevalt teise numbril ilmumisel, võrreldes kavandatuga, tekkida mõningad muudatused.

⁹ ISBN on raamatu jms, sh eripealkirjaga perioodiliste jadaväljaannete, elektrooniliste väljaannete (näiteks CD-ROM-id) jmt väljaannete rahvusvaheline 13-kohaline standardnumber, identifikaator.

(*International Standard Serial Number*)¹⁰ süsteemis ning ETIS-es (Eesti Teadusinfosüsteem – *Estonian Research Information System*) teadustegevuse tulemuste klassifikaatori numbritega 1.2¹¹ ja 3.1¹².

Alates 2001. aastast on väljaanne registreeritud ka ISBN-is Saksamaal. „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ (kus kirjutised on nii inglise, saksa kui eesti keeles) on esindatud Saksamaa Liitvabariigis, ühes majandusmaailma tuntumas majandusuuringuid tegeva teadusorganisatsiooni – Kieli Ülikooli juures asuva Kieli Maailmamaajanduse Instituudi (IfW-Kiel) raamatukogu andmebaasis *ECONIS* (Deutsche Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaften – German National Library of Economics (ZBW))¹³ ja USA-s Massachusettsis asuva andmebaasi *EBSCO* alamandmebaasis Central & Eastern European Academic Source (CEEAS).¹⁴ Käesoleval ajal tegeletakse sellega, et rahvusvahelist levikut veelgi suurendada ning täiendavates tunnustatud andmebaasides esindatud saada.

Veebruar/märts 2011

Manfred O. E. Hennies
Kiel/ Warder, Saksamaa

Matti Raudjärv
Tallinn/ Pirita-Kose ja Pärnu, Eesti

¹⁰ ISSN on rahvusvaheline jadaväljaande standardnumber – perioodilise väljaande identifikaator, tema kordumatu kaheksakohaline identifitseerimiskood.

¹¹ number 1.2 – rahvusvahelise teadusajakirja artikkel, millel on registreeritud kood (identifikaator), rahvusvaheline toimetus, rahvusvahelise kolleegiumiga eelretsenseerimine, rahvusvaheline levik ning kättesaadavus ja avatus kaastöödele.

¹² number 3.1 – kogumiku artikkel/ peatükk raamatus ETIS-e poolt tunnustatud kirjastuste väljaantud kogumikus.

¹³ www.zbw-kiel.de

¹⁴ <http://www.ebscohost.com/thisTopic.php?marketID=1&topicID=1284>, akadeemiliste väljaannete loetelus <http://www.ebscohost.com/titleLists/e5h-coverage.pdf>